

7. Герасимчук В. Г. Маркетинг: теорія і практика: навч. посіб. — К.: Вища шк., 2004. — 356 с.

8. Дойль П. Маркетинг-менеджмент и стратегии. — СПб.: ПИТЕР, 2002. — 544 с.

9. Карлоф Б. Деловая стратегия фирмы. Концепция, содержание, символы. — М.: Экономика, 2001. — 238 с.

10. Куденко Н. В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1998. — 152 с.

11. Ламбен Ж.-Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива. — СПб.: Наука, 2004. — 590 с.

12. Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга. — СПб.: ПИТЕР, 2000. — 276 с.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2011

УДК: 336.531.2:001

О. В. Метель,

заступник директора НДІ економічного розвитку
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ФІНАНСОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

У статті визначено проблемні питання виконання наукових досліджень та сформульовані пропозиції по вдосконаленню фінансового забезпечення та організації виконання наукових розробок в Україні, практичне впровадження яких може суттєво підвищити значимість і результативність науки в сучасних умовах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: наукова діяльність, фінансове забезпечення, спад виробництва, організація наукових досліджень, експертні висновки, впровадження наукових результатів, контроль за науковою роботою, відповідальність за виконання наукових досліджень.

В статье определены проблемные вопросы выполнения научных исследований и сформулированы предложения по совершенствованию финансового обеспечения и организации выполнения научных разработок в Украине, практическое внедрение которых может существенно повысить значимость и результативность науки в современных условиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: научная деятельность, финансовое обеспечение, спад производства, организация научных исследований, экспертные выводы, внедрение научных результатов, контроль за научной работой, ответственность за выполнение научных исследований.

In the articles certain problem questions of implementation of scientific researches and suggestions are formulated on perfection of the financial

providing and organization of implementation of scientific developments in Ukraine, practical introduction of which can substantially promote meaningfulness and science effectiveness in modern terms.

KEYWORDS: scientific activity, financial providing, downstream, organization of scientific researches, expert conclusions, introductions of scientific results, control at scientific work, responsibility for implementation of scientific researches.

Економіка України протягом багатьох років знаходиться в кризовому стані. Держава за 20 років економічного розвитку в умовах незалежності, декларуючи перехід до ринкових відносин як фактор економічного зростання, не змогла досягти економічних показників 1990—1991 рр. та забезпечити розв'язання гострих соціальних проблем.

Падіння виробництва і зменшення валового внутрішнього продукту (ВВП) негативно вплинуло на фінансову ситуацію в державі, що призвело до значного зменшення фінансування наукової діяльності. За оцінками у розвинутих державах світу затрати на наукові дослідження в 3—5 разів більші, ніж в Україні [4]. І за таких умов наука в цих державах стала впливовим фактором економічного розвитку.

В Україні престиж наукової роботи протягом тривалого часу динамічно падає, а вплив науки на економічну діяльність стійко зменшується. Тому не випадково, що чисельність фахівців, зайнятих науковою та науково-технічною роботою в Україні скоротилась з 295,0 тис. осіб в 1991 р. до 94,1 тис. осіб у 2008 р., або в 3,1 разу [1, 6].

Залишається дуже низькою заробітна плата наукових працівників.

Окрім названих причин негативно впливає на наукову діяльність відсутність інтересів до неї у працівників органів державної влади, нерозуміння ними ролі і впливу науки на розвиток економіки, погіршення якості наукових робіт, поширення в них декларативності, зміна відношення наукових і науково-педагогічних працівників до виконання наукових досліджень, виникнення в них інших інтересів і поява нових можливостей їх задоволення та ряд інших.

І не зважаючи на постійні заяви керівників Уряду України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо розвитку науки негативні тенденції в науковій діяльності все більше проявляються, продовжуються і загострюються, а отримані наукові результати суттєво не впливають на розвиток економіки в державі.

Разом з тим світовий досвід свідчить, що без розвитку науки, без наукового забезпечення економічної діяльності не можна побудувати процвітаючу, високо розвинуту державу та забезпечити гідне життя для людей.

Потрібно визначити, що різнопланові питання наукової діяльності, виконання наукових досліджень в Україні розглядаються в роботах українських вчених: В. М. Гейця, Л. І. Федулової, Е. М. Лібанової та інших [5, 6]. Але питанням фінансування та організації виконання наукових досліджень у них приділяється недостатньо уваги. Разом з тим ці питання є виключно важливими для розвитку наукової діяльності і посилення впливу науки на економічну ситуацію в сучасних політичних і економічних умовах.

Для забезпечення розвитку наукової діяльності в Україні перш за все потрібно змінити порядок визначення тем для виконання як фундаментальних, так і прикладних наукових досліджень соціально-економічної та іншої спрямованості. Суть його полягає в тому, що наукові, науково-педагогічні працівники самостійно обирають і формують назви тем для виконання наукових досліджень і додають до них відповідні обґрунтування у вигляді запити на виконання науково-дослідної роботи, який подається для розгляду в певні інстанції і розгляду на секції «Економіка» або інших секціях. Такий спосіб визначення тем для наукових розробок існує давно і відстоюється практично в НДІ НАН України, в усіх вищих навчальних закладах, тому що вважається (і не без підстав), що лише наукові працівники, які постійно відслідковують ситуацію в економіці, соціальній та інших сферах діяльності тощо, можуть обґрунтовано визначити актуальну і важливу тему для наукових досліджень. Для багатьох спеціалістів, що працюють в органах державної влади, ця робота є достатньо складною.

По темах, що пройшли конкурс або розгляд в НАН України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України здійснює фінансування наукових досліджень у межах наявних коштів.

Недоліком такого порядку є те, що кошти на виконання наукових досліджень виділяються не виходячи з фактичних потреб конкретного дослідження, особливо в освітній сфері, а як певна частка із загального фонду наукових досліджень, яка визначається у Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України по спеціальному алгоритму. Розподіл коштів безпосередньо по темах здійснюється у вищих навчальних закладах.

Точних, науково обґрунтованих методів такого розподілу не існує. Керівники вищих навчальних закладів або їх наукових установ розподіляють кошти по темах на підставі свого досвіду,

суб'єктивних міркувань, обсягу робіт, що потрібно виконати у процесі наукового дослідження. Як правило всі науково-дослідні роботи у вищих навчальних закладах виконуються в умовах недостатнього фінансування цієї діяльності, а виділені кошти використовуються в основному за статтею «Заробітна плата». Дещо краща ситуація в системі НАН України.

Слід звернути увагу ще на одну обставину. Оскільки при виділенні Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України коштів ніколи не враховується реальна потреба в фінансових ресурсах на виконання наукових досліджень, то вищі навчальні заклади вимушені певну частину витрат брати на себе (оплата електроенергії, тепла, зв'язку тощо). Оплата цих витрат здійснюється із спеціального фонду державного бюджету. Без цього виконання науково-дослідних робіт взагалі було б неможливим.

Постійне скорочення фінансування наукових досліджень із-за різних причин вимагають вжиття нових додаткових заходів для підтримки науки. Розраховувати найближчим часом на суттєве збільшення фінансових ресурсів з Державного і місцевих бюджетів України на наукові цілі не варто. В той же час не можна допустити подальшого руйнування науки в Україні, тому що її відродження обійдеться набагато дорожче ніж сучасна необхідна підтримка, і окрім того потребує багато часу. А це може означати подальшу втрату позицій української науки. Тому вже зараз і негайно повинні бути вироблені заходи підтримки наукової діяльності в Україні. Одним із таких заходів може бути прийняття на законодавчому рівні рішення про фінансову підтримку наукових досліджень, яке повинно поширюватись на всіх працюючих фізичних і юридичних осіб. Однією з основних умов при цьому повинно бути те, щоб рішення щодо фінансової підтримки наукових досліджень ні в якій мірі не було фінансово обтяжливим для учасників такої підтримки. Ставка відрахувань з доходів особливо громадян і юридичних осіб повинна бути мінімальною і зрозумілою для платників.

Механізм платежів може бути різним. Великі фірми, компанії, підприємства, маючи достатній фінансовий ресурс, могли б заключати прямі угоди на виконання наукових досліджень в обсязі коштів, які вони повинні бути б виділяти на ці цілі. Законодавча база повинна дозволяти їм це робити.

Невеликі підприємства, працюючі громадяни могли б вносити кошти на виконання наукових досліджень шляхом перерахування їх через відповідні бухгалтерії в спеціалізований Фонд підтримки наукових досліджень, який повинен знаходитись під контролем визначеної державної інституції, в функції якої б входило ефек-

тивне використання фінансових ресурсів на наукові цілі. Безумовно, повинен бути визначений і встановлений механізм контролю за цільовим і законним використанням цих коштів. Цю роль могла б взяти на себе Рахункова палата України при розширенні її повноважень, включаючи і контроль за використанням отриманих наукових результатів.

Управлінська, законодавча і судова влада повинні підтримати цільове і ефективне використання коштів, визначених на наукові цілі. При чому каральні заходи за незаконне, нецільове використання коштів, що виділяються на наукові цілі, повинні бути такими, що посадові особи, причетні до цієї роботи, навіть думати не могли б, щоб шукати або розробляти спеціальні схеми їх нецільового або корумпованого використання.

Якщо ж такі випадки десь би і траплялись, то засоби масової інформації повинні в обов'язковому порядку доводити цю інформацію до урядових структур, відповідних органів, до народу України та приймати відповідні заходи впливу.

Позитивним у виконанні науково-дослідних робіт в освітній сфері, навіть при обмеженому, недостатньому фінансуванні, є те, що науково-педагогічні працівники (ті, що виконують науково-дослідні роботи) не втрачають необхідних навичок виконання наукових досліджень.

Можна було б погодитись з вказаною практикою вибору тем для наукових досліджень. Але досвід свідчить, що наряду з актуальними темами науково-дослідних робіт для наукових досліджень вибираються і теми, які не можна назвати перспективними (важливими) в сучасних економічних умовах, навіть якщо вони отримали задовільну експертну оцінку.

Не спрацьовує в необхідній мірі і тендерна процедура вибору виконавців для виконання науково-дослідних робіт за замовленнями. Як би чітко не була виписана процедура проведення тендерів, завжди знаходяться можливості передати виконання роботи, а, відповідно, і фінансування її певним науковим колективом.

З метою вдосконалення вибору тем для виконання наукових досліджень науковцям і відповідальним працівникам органів державного управління потрібно діяти виходячи з державних інтересів, потреб. Для наукової розробки потрібно вибирати ті теми науково-дослідних робіт, які на теперішній час є найбільш пріоритетними, важливими і потрібними. Вся наступна організаційна робота повинна бути спрямована на виконання цих робіт та отримання результатів, необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень, забезпечення їх впровадження в практичну діяльність..

В сучасних економічних умовах такий підхід повинен поширюватись на всі сектори науки (академічний, освітній, галузевий тощо), що не виключає можливості виконання робіт з відповідним фінансуванням за замовленнями комерційних структур з метою зміцнення фінансового стану наукових організацій і задоволення потреб таких споживачів наукових результатів.

Важливо також, щоб теми науково-дослідних робіт ще на етапі підготовки запитів на виконання наукових досліджень до проведення відповідних конкурсів узгоджувались, як обов'язкова умова, з профільними міністерствами, іншими державними установами, з можливими споживачами наукової продукції, фахівці яких в певних випадках могли б бути навіть консультантами таких робіт. Все це суттєво сприяло б підвищенню ефективності та якості результатів наукових досліджень, покращенню впровадження отриманих наукових результатів.

У вищих навчальних закладах при обмежених обсягах фінансування науково-дослідних робіт для їх виконання зараховуються, як правило, працівники за сумісництвом з відповідною оплатою праці. Недоліком такого порядку є те, що дуже часто працівники зараховуються на весь період виконання роботи (2—3 роки), а не на термін виконання поставлених завдань. Така практика є достатньо сумнівною. При цьому використовується не дуже ефективний порядок оплати праці — на основі відпрацьованого часу (4 години в робочі дні), а не за результати виконаної роботи. Накопичений досвід свідчить, що не всі працівники сумлінно відносяться до виконання поставлених завдань. Якість представлених матеріалів часто буває недостатньою, особливо коли виконання наукових досліджень не є основним видом діяльності наукових працівників. Тому зараховувати спеціалістів потрібно лише на терміни виконання виданих завдань. Якщо виникає потреба в таких спеціалістах після закінчення термінів зарахування та залучення їх для виконання нових завдань терміни їх роботи на посадах відповідними наказами можуть бути продовжені. При такому підході кожен спеціаліст, що зарахований для виконання наукових досліджень, отримує індивідуальне завдання на місяць (два місяці, квартал) і по закінченні термінів передає відповідні наукові матеріали науковому керівникові. При їх якісному виконанні має підписуватися акт прийомки робіт, який передається в бухгалтерію і є підставою для оплати праці. Якщо робота виконана неякісно, акт прийомки робіт не підписується, оплата праці не здійснюється і працівник з роботи звільняється.

Загальновідомо, і це підтверджується народними прислів'ями (скупий платить двічі), що недостатні обсяги коштів, що виділяються для виконання науково-дослідних робіт, часто призводять до отримання наукових результатів низької якості. Якісні результати можуть бути отримані лише тоді, коли роботу виконуватимуть висококваліфіковані спеціалісти з відповідною (більш високою) оплатою їх праці. Принцип «чим дешевше – тим краще» не спрацьовує при виконанні наукових робіт, особливо якщо врахувати, що наукові дослідження є творчим процесом.

За неякісне виконання наукових робіт повинна бути встановлена відповідальність. Можливо, як варіант, слід розглянути питання про повернення в Державний бюджет України коштів, витрачених на виконання науково-дослідних робіт, які за експертними оцінками визнані роботами низького рівня.

Науково-технічним радам, вченим радам науково-дослідних інститутів, вищих навчальних закладів потрібно посилити контроль за поточною науковою діяльністю та використанням отриманих результатів.

Для виконання науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах потрібно також набирати спеціалістів-науковців на штатні посади, щоб у них була впевненість в своїй перспективі. Сумісництво, якщо воно і буде, не може бути основним напрямком діяльності по виконанню науково-дослідних робіт у вищих навчальних закладах.

Проблемною видається, на наш погляд, і діюча практика прийняття виконаних робіт. В освітній сфері це здійснюється або на науково-технічних радах, або на вчених радах. При цьому документом про впровадження отриманих результатів наукового дослідження слугують довідки установ, організацій про їх використання. Підставою для отримання таких довідок часто бувають особисті домовленості, а не доповідні наукові записки, що направляються на адресу споживачів наукової продукції та їх реальне упровадження в практичну діяльність.

Для ліквідації формального підходу до впровадження результатів наукових досліджень необхідно встановити, на нашу думку, обов'язкову норму передачі потенційним споживачам наукової продукції результатів досліджень у вигляді «наукових матеріалів», ..., «доповідних записок», «методик» або інших документів подібного типу. Споживачі наукової продукції, видаючи довідки про використання тих чи інших наукових результатів, несуть відповідальність за правдивість та достовірність виданих документів.

У даній роботі розглянуті лише окремі питання удосконалення фінансування організації наукових досліджень аби привернути увагу до цього виду діяльності. На теперішній час існує ряд інших аспектів виконання наукових досліджень, які потребують вирішення для забезпечення посилення впливу науки на економічну діяльність. Тому наукові дискусії з цього питання слід продовжити.

Література

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Статистичний збірник Держкомстату України. — К., 2002. — 316 с.
2. Народне господарство України (1991-1995 рр.) / Статистичні щорічники Міністерства статистики України. — К.: Техніка, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 рр.
3. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Держкомстат України. — К.: Видавництво «Консультант», 2008. — 570 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Статистичний збірник Держкомстату України. — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009. — 342 с.
5. *Геєць В. М., Федулова Л. І. та ін.* Національна інноваційна система: зарубіжний досвід, стан в Україні: аналітичні матеріали до Парламентських слухань / Інститут економіки та прогнозування НАН України / В. М. Геєць (ред.), Л. І. Федулова (ред.). — К., 2007. — 184 с.
6. *Лібанова Е. М.* Складові добробуту і бідності // Соціальний захист. — 2004. — № 5. — С. 38—42.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2011

УДК 658.86

Т. В. Блудова, д-р екон. наук,
Є. Л. Пастернак, канд. екон. наук,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

РОЗПОДІЛ ПУАССОНА МОЖЛИВИХ ПОТРЕБ У СИРОВИНІ ДЛЯ МЕБЛЕВОГО ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто випадок, коли розподіл ймовірностей можливих потреб у сировині для меблевого підприємства є розподілом Пуассона. Показано, що з двох асимптотичних формул: локальної теореми Муавра та розподілу Пуассона за схемою